

Dr. Angyal Pál¹⁵³ – Dr. Kovács Gyula
A kézügyességgel elkövetett lopások¹⁵⁴

I.

Kriminálisztikai szemszögből különös figyelmet keltenek azok a bűncselekmények általában, s ezeknek körében főleg azok a lopások, amelyeknek elkövetője nem erőszakot alkalmazva szemben támad, nem is fondorlatos fogásokkal élve hálózza be áldozatát, hanem, amelyeknek során kézügyességére hagyatkozva dolgozik. A kézügyességgel elkövetett lopásoknak többféle alakja ismeretes. A leggyakoribb típusok: a zsebtolvajlás¹⁵⁵, az alvó egyén kifosztása¹⁵⁶, az üzletben, áruházban végrehajtott lopás¹⁵⁷, a ruhatárban elhelyezett, közfürdők, strandok fülkéiben vagy szekrényeiben visszahagyott dolgok elcsenése¹⁵⁸, színházak, mozik, hangversenytermek csapószékeire tett tárgyak hatalomba kerítése stb.

A törvényszerkesztőt, a büntetőjogszabályok elemzésével foglalkozó dogmatikust, a jogalkalmazás terén működő ügyészt és bírót, s a tényállás felderítését ellátó nyomozó hatóságot és szerveket, ezek a kézügyességgel elkövetett lopások – más-más vonatkozásban ugyan, de – egyaránt érdeklik.

Lévén az ilyenmű lopásokkal szemben a védekezés nehezebb, megokolt a súlyosabb büntetéssel fenyegetés. Az 1931. évi július 1-jén életbelépett új olasz Codice Penale¹⁵⁹ 625. art.-a¹⁶⁰ például a különben csak három évig terjedhető börtönnel és háromszáztól ötezer líráig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő lopásra egy évtől hat évig terjedhető börtön-, és ezertől tízezer líráig terjedhető pénzbüntetést rendel el, ha a tettes a cselekményt

¹⁵³ *Síkabonyi Angyal Pál* (1873–1949) büntetőjogász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Ósi magyar nemesi családban született: nagyapja, síkabonyi Angyal Pál Baranya vármegye főjegyzője, Pécs 1848-as, 1867-es országgyűlési képviselője. Azonos nevű apja jogi pályán működött Pécsen, kúriai bíróként vonult nyugállományba. Felesége késmárki Késmárky Irén, négy gyermekük született. Bátyja, Béla, pécsi királyi közjegyző, a közjegyzői kamara elnöke, felsőházi tag, kormányfőtanácsos. Forrás BECK Mihály – PESCHKA Vilmos (főszerk.): *Akadémiai Kislexikon I. kötet*, 94. oldal (Akadémiai Kiadó és Nyomda, Budapest, 1989).

¹⁵⁴ A tanulmány eredetileg a Magyar Rendőr 1942. évi 5. számában jelent meg. Elektronikus elérhetőség: <https://qo.ogyk.hu/ogy01-000313689> – Országgyűlési Könyvtár (2020. december 22.). A mű védelmi ideje a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 31. § (1)–(2) bekezdésének értelmében 2020. január 1-jén lejárt. Lapunk hasábjain a szerkesztett, kommentált, lábjegyzetekkel kiegészített, és a szükséges mértékben stilizált változat olvasható. Kommentálta és szerkesztette: dr. Kovács Gyula.

¹⁵⁵ A hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 370. § (2) bekezdésének *bd*) pontja (zsebtolvajlás útján elkövetett lopás).

¹⁵⁶ Btk. 366. § (1) bekezdés c) pont első fordulata (védekezésre képtelen személy sérelmére elkövetett kifosztás).

¹⁵⁷ Kriminálisztikai terminológiával boltoi vagy áruházi lopás (Btk. 370. §).

¹⁵⁸ Kriminálisztikai terminológiával strand, fürdő- vagy üdülöhelyi lopás (Btk. 370. §).

¹⁵⁹ *Codice Penale*: Büntető Törvénykönyv.

¹⁶⁰ *Art.* az artikus (törvénycikk, cikkely, szakasz) rövidítése.

ügyességgel követte el (4. pont „*se il fatto é comesso con destrezza*”¹⁶¹); az 1942. január 1-jén életbelépett svájci Btk. 137. §-a ugyan nem említi fel külön az ügyességet mint minősítő körülményt, de súlyosabb büntetést (tíz évig terjedhető fegyházát vagy három hónapnál nem rövidebb tartamú fogházat) mér arra, ki a lopást különös veszélyes módon hajtotta végre [2. pont 4. bekezdése: „*wenn der Diebstahl (...) die besondere Gefährlichkeit des Täters offenbart*”¹⁶²]; minthogy az ügyességgel elkövetett lopás nyilván a veszélyes – mert a védekezést nehezítő – lopás ismérveit hordja magán, nem kétlem, hogy a svájci bírói gyakorlat a zsebtolvajlást s az ehhez hasonló lopásokat minősítettként fogja büntetni (e nézetemben megerősít Ernst Hafter¹⁶³ zürichi professzor a kérdésemre hozzám intézett válaszában). Kifejezetten zsebtolvajlás esetében súlyosabbá minősítik a lopást: az angol jog, az 1889. évi finn Btk. 28. fejezet 2. § 12. és az 1926. évi török Btk. 492. art. 4. pontja.

Az irodalom általában büntetés-súlyosbítást sürget mindazokban az esetekben, amelyekben a magánvédelem alig vagy éppen nem érvényesül, mikor is a súlyosabb büntetéssel fenyegetés az elégtelen védelmi bástya magasabbra emelését vagy erősítését jelenti.

A bírói gyakorlat is hajlik amaz irányhoz, mely legalábbis súlyosító körülményként értékeli a magát kellően védeni nem tudó sértett kárára elkövetést, márpedig az ügyeskedéssel, s különösen a zsebtolvajlással elkövetett lopással szemben a védekezés szinte lehetetlen.

A bírói gyakorlat a bűncselekménynek a kizárt vagy alig lehetséges védekezés esetében történt elkövetését súlyosbító körülményként veszi figyelembe. Így általában büntetést fokozó hatást tulajdonít a Curia¹⁶⁴ annak a körülménynek, hogy a „*vádlott a bűncselekményt a tulajdon megvédését csaknem lehetlenné tevő módon hajtotta végre*” (vö. Angyal–Rácz: *A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban*, 1937. 212. 1.¹⁶⁵), és kiemelten súlyosbítónak veszi a judikatúra¹⁶⁶ azt a körülményt, hogy: a „*vádlott vásárlás alkalmán követte el a zsebtolvajlást*” (vö. ua. 222. 1.).

II.

A kézügyességgel elkövetett lopásoknak gyakrabban előforduló alakjai a következők:

1. zsebtolvajlás ébrenlétben lévő sértett kárára,
2. alvó személy kárára elkövetett lopás,
3. fürdőfülkékben elhelyezett dolgok ellopása,
4. az úgynevezett *Seat-Tipping*¹⁶⁷.

¹⁶¹ Szó szerint: „*ha a tettet ügyességgel követik el*”.

¹⁶² Szó szerint: „*ha a lopás (...) feltárja az elkövető különös veszélyét*”.

¹⁶³ Ernst Sigmund Hafter (1876–1949) svájci jogtudós. Forrás: <https://hu.wikipedia.org/> Wikipédia – A szabad enciklopédia (2020. december 22.).

¹⁶⁴ Curia: Kúria (Legfelsőbb Bíróság).

¹⁶⁵ ANGYAL Pál – RÁ CZ György: *A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban – Az enyhítő és súlyosító körülmények rendszeres feldolgozásban* (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937).

¹⁶⁶ Judikatúra: joggyakorlat.

¹⁶⁷ *Seat-Tipping*: ülés-billentés.

1. Zsebtolvajlás ébrenlétben lévő sértett kárára

Legegyszerűbb s egyben leggyakoribb formája a sértetten levő ruha zsebében levő dolgok (legtöbbször pénztárca) ügyes kiemelése.

Fiatal, kezdő zsebtolvajok (16–20 év közötti korúak) többnyire így kezdik ügyességi gyakorlatukat. Az áldozat az esetek nagyobb számában nő, kinek zsebében vagy kezításkájában a tolvaj pénztárcát vagy más értéktárgyat sejtít.

Az elkövetés alkalmát a tolongás teremti meg. Villamoson, autóbuszon, színházak, mozik ruhatáiraiban, áruházakban, hol sok ember szorong, kiknek figyelme erősen egyirányú és a sietség folytán más vonatkozásban szunnyadó, vagy legalábbis erősen csökkent (az ily helyzetben lévő csak arra figyel, s arra törekszik, hogy minél gyorsabban felszállhasson, helyet nyerjen, leszállhasson, ruháját kikapja, az áruházban a keresett árucikk közelébe jusson), a zsebtolvaj nagyobb kockázat nélkül dolgozik.

Az állandó lökdösődés, tolakodás s a szoros együttlét az áldozatot, ki az érintésben semmi gyanúsítást nem ismer fel, óvatlanná, a tettést viszont, kinek a tömeg a könnyű eltűnés lehetőségét biztosítja, merésszé teszi.

Az idősebb zsebtolvaj rendszerint korosabb (50–60 év közötti korban levő) egyéneken követi el a lopást. Inkább férfiakat szemel ki, s gyakran beéri azoknak külső ruhazsebeiben levő aprópénz, kesztyű s hasonló dolgok elcsenésével.

Az ügyesség nagyobb fokát kívánja meg a férfiak belső zsebében levő óra, pénztárca kiemelése, melyet a gyakorlott s minden fogást kitanult zsebtolvaj szintén a tolongó, kis helyen összezsúfolódó tömegben követi el, éspedig rendszerint nem egymagában, hanem cinkostársainak segítségével. Nemritkán ketten vagy többen is közreműködnek azon, hogy a tettes sikerrel kövesse el a lopást. Az egyik meglöki az áldozatot, hogy ennek figyelmét magára terelje s a „*munkára*” kész társáról elvonja, a másik készenlétben követi a „*mestert*”, kitől a lopott dolgot észrevétlenül átveszi, nehogy esetleges tettenkapás esetében bizonyíték álljon a nyomozó szerv rendelkezésére.

41. ábra.

Az úgynevezett ollócsinálás

Forrás: ENDRÓDY – KOVÁCS i. m. 236. oldal

Az úgynevezett ollócsinálás (utóbbi nálunk ritkán fordul elő), a másik viszont a helyzetet kihasználva a kezei közé hulló zsákmányt magához veszi s azzal eloson, vagy aktíve cselekszik, s kiemeli a dolgot a most már megközelíthető zsebből.

Közel esik a szoros értelemben vett zsebmetszéshez a prostituált nők részéről a pásztoróra alatt elkövetett lopás (ún. kéjlopás), mikor is az érzéki mámorban

A zsebtolvaj, ha egyedül dolgozik, gyakorlott mozdulattal, ujjait használva nyúl a hozzáférhető zsebbe, s emeli ki onnan az értékeket. Van eset, amikor ügyesen kigombolja az áldozat felső kabátját s úgy fér a zsebhez, az óraláncot lecsípi, ezzel szabaddá teszi, s így már aránylag könnyű szerrel (kiemeli) veszi azt birtokába.

A kettesben dolgozók közül az egyik ki-

¹⁶⁸ Zsebmetszés; a zsebmetsző olyan tolvaj, aki a károsult zsebet vagy táskáját éles eszközzel felvágva észrevétlenül lop. JUHÁSZ – SZÓKE – O. NAGY – KOVALOVSKY: *Magyar értelmező kéziszótár*, 1539. oldal (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978).

levő férfi minden másra gondol, csak éppen arra nem, hogy levetett ruhája zsebében levő pénzét, óráját s egyéb értéktárgyát a nő, vagy annak az ágy alatt, esetleg más alkalmas helyen rejtőző bűntársa elorozza. Az ilyen lopási eseteknél a károsult érthető okokból, gyakran feljelentést sem tesz.

*

*Endrődy*¹⁶⁹ szerint, a zsebtolvaj számtalan ügyes fortélyából és műfogásaiból, mi csak azt a keveset ösmerjük, melyeknek véletlenül, vagy beösmérés folytán jöttünk nyomára; a fortélyok legnagyobb része, melyekhez még mindig újabbak és újabbak eszeltetnek ki, a beavatottak titka.

A zsebtolvajok lévén a tolvajok legügyesebb és legagyafúrtabb fajtája, nekik mindig sikerül valami új mesterfogást kitalálni, s ha egy ellesett fortélyukat a lapok nyilvánosságra hozzák, a valamirevaló zsebtolvaj azt soha többé nem is fogja alkalmazni, hanem helyette másikat, talán még zseniálisabbat eszel ki.

Az eljárás azért *általában* mindig ugyanaz marad: az illetőnek feltűnés nélküli, előkelő külsőt kell mutatnia, a kiszemelt áldozatot alaposan megfigyelnie, s aztán a segídet fölállítani, s a kellő pillanatban úgynevezett *ollóvá* alakított kézzel (41. ábra) a tárcát a zsebből kivenni. Ez az ollócsinálás a zsebtolvajnak legfőbb ügyessége, s az a fogás, mely a legtöbb gyakorlatot igényli. Ennél a kéz, illetve az ujjak kétféleképpen alakíttatnak.

A zsebtolvajnak közönségesen a legjobban ápolt, keskeny és vékony keze van, melyet a nehezebb munkától figyelmesen megóv, és hogy hajlékony maradjon, mindennap olajjal dörzsöli be. Ha tehát valakit zsebtolvajlással gyanúsítunk, kezeit okvetlen meg kell vizsgálni, mert annak sajátosságos kinézéséből, ha egyebet nem is, gyanúnkát erősíthetjük meg.¹⁷⁰

A zsebtolvajlás minden olyan dolognak az elvétele, amely a sértettnek testi őrizetében van (pl. a ruházatban, kézben tartott vagy vállra vetett táskában), és az elvétel során a tettes észrevétlenségre törekszik; ezek konjunktív feltételek.¹⁷¹ E konjunktív feltételeket erősíti meg a BH1980. 46. II. határozata, amely szerint a zsebtolvajlás csak akkor állapítható meg, ha az elkövető a sértett közvetlen testi közelségébe férkőzve, észrevétlenül lop olyan tárgyat, amely annak testi őrizetében vagy testén elhelyezett holmijában van. Nem minősül tehát zsebtolvajlásnak a terhelt azon cselekménye, amely szerint a társaságában italozó sértett kezéből kikapja a pénztárcát, majd azzal elszalad¹⁷² (a szerkesztő megjegyzése).

2. Alvó személy kárára elkövetett lopás

A helye e bűncselekménynek a vasúti- és hajóállomások várótermei, a vonatfülkéi, a hajó fedélköze vagy más, az utasokat befogadni alkalmas helyisége.

¹⁶⁹ *Kisendréd Endrődy Géza* (1851–1900) honvédtiszt, közszolga, csendőrtiszt, majd Losonc, illetve Gyula rendőrkapitánya; író, szakíró, lapszerkesztő, Magyarország első kriminalisztikai szakkönyvének szerzője. ENDRŐDY Géza – KOVÁCS Gyula: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*, 279–282. oldal (Dr. Kovács Gyula [KGyul@] Budapest, 2018).

¹⁷⁰ ENDRŐDY – KOVÁCS i. m. 237–238. oldal.

¹⁷¹ KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*, 771. oldal (Complex Kiadó, Budapest, 2013).

¹⁷² <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/980H0046.BK/ts/20200215/> Jogtár® – Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest (2020. december 30.).

Végrehajtói: a nemzetközi és egyéb utazó zsebtolvajok. Az alkalmas időt különösen az éjjeli órák teremtik meg, amihez a gyér világítás, az úttól kifáradt emberekre nehezedő álom könnyíti a tolvaj munkáját.

Az ilyenmű lopással szemben védekezés szempontjából még tehetetlenebb az áldozat, mint az ébrenlét állapotában lévő. Ez utóbbinak ugyanis – tömegben lévén – figyelme s védekező készsége csak csökkent, az előbbié, mert mélyen alszik, teljesen hiányzik, s így ki van szolgáltatva az ügyes kezeknek.

Az ilyenmű helyzetet kihasználó tolvaj többnyire másodmagával követi el a lopást. Közreveszik az alvó egyént; az egyik kissé meglöki, hogy meggyőződjék az áldozat alvásának mélységéről, s ha ez nem riad fel, úgy mindketten munkába lépnek s kifosztják a sértettnek hozzájuk közel eső zsebeit és továbbállnak, újabb áldozat után szimatolva. A zsebtolvajlásnak ezt a módját a német rendőrnyelvjárás „*Leichenfledder*”¹⁷³, az amerikai „*Lushworker*”¹⁷⁴ névvel jelöli.¹⁷⁵

Nem ritka eset, amikor az ilyen tolvajtársaság a pénzesnek felismert, mert pénzével dicsekvő elég könnyelmű utast a következő módon lopja meg: elcsalják kocsmába, vagy valami ilyen mulatóhelyre, ott leitatják, s mire az öntudatlanságig részeg áldozat ismét magához tér, pénzének és értéktárgyainak hűlt helye. Ez a mód közel esik a prostituáltak által elkövetett előbb vázolt lopáshoz.

*

Az „*alvó személy kárára elkövetett lopást*” a hatályos Btk. kifosztásnak minősíti. A 366. § (1) bekezdése alapján, *aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett*

a) *úgy vesz el mástól, hogy evégből lerészegíti, vagy bódult állapotát idézi elő,*

b) *az általa más bűncselekmény elkövetése során alkalmazott erőszak, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés hatása alatt álló személytől vesz el, vagy*

c) *védekezésre képtelen, illetve a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személytől elvesz,* büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Esetünkben a Btk. 366. § (1) bekezdés a) pontjának első (*lerészegítés*) és c) pontjának első (*védekezésre képtelen személy*) fordulata a mérvadó. A kifosztás mindkettő – a) és c) pontos – alakzatának közös elkövetési magatartása a dolog elvétele.

Az a) pont szerinti alapesetben az *eszközcselekmény* a sértett lerészegítése, a *célcselekmény* pedig az idegen (ingó, meghatározott értékkel bíró) dolog elvétele. A *lerészegítés a sértett mértéktelen alkoholfogyasztásra való ösztönzését jelenti, vagyis a tettes a passzív alanyt ittas*

¹⁷³ A nagy valószínűséggel argó kifejezés a szótárban nem szerepel. A *Leichenfledderei* jelentése: a holtak harcolnak. Forrás: <https://translate.google.hu/?hl=hu&tab=TT> – Google Fordító (2020. december 23.).

¹⁷⁴ A valószínűleg argó kifejezés a szótárban nem szerepel. A *Lush Worker* jelentése: buja munkás. Forrás: <https://translate.google.hu/?hl=hu&tab=TT> – Google Fordító (2020. december 23.).

¹⁷⁵ Az Endrődy-féle tolvajszótár szerint a *marchegg, marchetzer* olyan tolvaj, illetve zsebmetsző, aki alvókat vagy részegeket lop meg. ENDRŐDY – KOVÁCS i. m. 132. oldal.

állapotba juttatja. Megjegyzendő, hogy a kifosztás ezen alakzata csak akkor állapítható meg, ha *a lerészegedés sértetti közrehatással ugyan, de a tettes magatartására vezethető vissza*. Tettesi ráhatás hiányában – öntudatlan (pl. alvó) és így egyben védekezésre képtelen személy esetében – a c) pontban írt alapeset állapítható meg.

A c) pont szerinti [a Btk. 366. § (1) bekezdés értelmében harmadik] alapeset speciális passzív alanya *az a védekezésre képtelen személy, aki nek nem a tettes idézte elő ezt az állapotát*.¹⁷⁶ E körbe vonható a már említett alvó ember. A hatályos Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pontja alapján *védekezésre képtelennek* kell tekinteni azt is, *aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére*.

Megjegyzendő, hogy *kriminalisztikai értelemben*, amennyiben a sértett védekezésre képtelen állapota részszegségének tudható be, *markecolásról* beszélünk. A *markecolás* tehát olyan ember sérelmére elkövetett „lopást” jelent, aki *szeszest italtól befolyásolt (ittas) állapota miatt képtelen a bűncselekmény elhárítására*. Az ittas ember ugyanis sok esetben nem tudja a testi őrizetében vagy a testközelen elhelyezett dolga elvételét megakadályozni.¹⁷⁷

Hatályos jogunkban a markecolás elhatárolandó a zseblopástól és a rablástól [Btk. 365. § (1) bekezdés b) pontja]. *Zsebtolvajlás útján* mint elkövetési mód akkor állapítható meg, ha a tettes az idegen dolgot a sértett közvetlen testi őrizetéből, tehát zsebből, testen lévő ruházatból, táskából stb. veszi el, és a károsult nincs öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotban. Amennyiben ezt az inkriminált állapotot az elkövető hozta létre, akkor cselekménye *rablás*, kivéve, ha a tettes az idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vette el a sértettől, hogy evégből lerészegítette, mert ilyenkor – mint tudjuk – *kifosztás* megállapításának van helye.

Jelzem továbbá, hogy amennyiben az elkövető közforgalmi közlekedési és szállítási társaságok üzemi területén (pl. vasúti vagy autóbusz pályaudvaron), illetve ilyen társaságok járművein (pl. vasúti járműszerelvényen vagy autóbuszon) valósítja meg a bűncselekményt, az elkövetés tárgya szerint, kriminalisztikai szempontból poggyászlopást követ el. E deliktum elkövetési tárgya ugyanis a széles értelemben vett úticsomag, vagyis poggyász.¹⁷⁸

Tisztában vagyok azzal, hogy az elhatárolási kérdések bővebb kifejtést igényelnének, de az eredeti téma behatároltsága és terjedelmi korlátok miatt, erre nem vállalkozhatom (a szerkesztő megjegyzései).

3. A fürdőfülkékben elhelyezett dolgok ellopása

Gőzfürdőkben, strandokon több helyütt úgy vannak a vetkőzésre s a ruhák, értéktárgyak, pénz stb. elhelyezésére szolgáló fülkék megépítve, hogy azoknak fala nem megy fel a födémig, hanem azon 30–50 centiméternyire alul marad,

¹⁷⁶ KARSAI (2013) i. m. 759. oldal.

¹⁷⁷ A markecolás nyomozásáról részletesebben Kovács Gyula: *A lopás nyomozása*. In Lakatos János (szerk.): *Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok*, 54–58. oldal (Rendőrtisztai Főiskola, Budapest, 2008.).

¹⁷⁸ A poggyászlopás nyomozásáról részletesebben lásd Kovács Gyula: *A poggyászlopás nyomozása*. Magyar Bűnüldöző 2010/1. szám, 36–54. oldal.

minélfogva az egyik fürkéből a másikba átnyúlás nem ütközik nagy nehézségbe. Az ügyes tolvaj ezt a helyzetet úgy használja ki, hogy megfigyeli a szomszéd fürkék fürdőzőit, s mikor ezek a vízbe mennek, kampó vagy más alkalmas eszköz segítségével átemeli a neki megfelelő dolgokat, sokszor még a ruhaneműt is, és ezeket magához, illetve magára véve távozik.

20. ábra.

Dobóhorgony

Forrás: ENDRÓDY – KOVÁCS i. m. 164. oldal

Az ügyességgel elkövetett lopásnak ez a módja annyiban szintén azonos, illetőleg az előbb tárgyaltakéhoz hasonló vonást hord magán, amennyiben míg az első csoportnál a védekezést biztosító figyelem elernyedtsége, a másodiknál annak pszichikai hiánya, addig itt a figyelem és védekezés fizikai lehetetlensége teremti meg az alkalmat, amelyet aztán mint az előbbi, úgy a most leírt esetben is a tettesi ügyesség kihasznál.

*

A fürdőhelyi lopás elkövetője strandon, uszodában, szállodában vagy üdülőhelyen stb. valósítja meg a bűncselekményt. Dolog elleni erőszakot ritkán alkalmaz, és eszközt elvétele használ. A deliktum speciális jellegéből kifolyólag, a tolvaj a sértettel általában nem találkozik, annak hanyagságát és figyelmetlenségét kihasználva tulajdonítja el annak értékeit. A be-surranásos és a trükkös lopástól¹⁸¹ való elhatároláskor alapvető szempont, hogy itt a tettes jogszerűen tartózkodik az elkövetés helyszínén (pl. belépőjegyet vált, vagy a helyszín olyan, hogy oda – azonos feltételek mellett – bárki bemehet).

¹⁷⁹ Mai kifejezéssel: nyilvános vécékben.

¹⁸⁰ *Toiletworking* (vagy *Toilet Working*): toalettmunka, WC-munka.

¹⁸¹ Btk. 370. § (2) bekezdés *bf*) pontja: helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre megtévesztéssel, vagy a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélkül bemenne elkövetett lopás.

A bizonyítás tárgya¹⁸² – a lopás alaptényállásához¹⁸³ viszonyítva – a besurranásos és a trükkös lopáshoz hasonlóan az *elkövetés helyében különbözik*. Ilyen speciális hely lehet például

- uszoda,
- strandfürdő vagy szabadstrand,
- gyógyfürdő, tisztasági fürdő és úgynevezett élményfürdő (wellness kombinátok),
- vízparti kemping (sátortábor, autóskemping, lakókocsipark vagy ezek kombinációi).

A *fürdőhely* szabad vízben fürdésre alkalmas helyet jelent, de fürdőhely alatt értendő a fürdésre alkalmas vízparti üdülőhely, illetve a gyógyforrással és vele kapcsolatos egészségügyi intézményekkel rendelkező helyiség is.¹⁸⁴

Uszoda alatt, úszómedencéből és tartozékaiból álló (öltözők, napozók stb.) sportlétesítmény értendő, a *kemping* pedig turisták, üdülővendégek részére, sátorban vagy lakókocsiban, illetve bungalókban való, táborozásra hatóságilag kijelölt vagy engedélyezett (egészségügyi, kényelmi berendezésekkel is felszerelt) területet jelent.¹⁸⁵

Strandfürdő jelentése: természeti környezetben létesített szabadtéri fürdő, uszoda, míg a *gyógyfürdő* elnevezés gyógyvízű fürdőhelyet vagy gyógyító hatású fürdőt takar.¹⁸⁶

Az uszoda, a strandfürdő, a gyógyfürdő és az élményfürdő lehet szálloda épületében, illetve az ahhoz tartozó bekerített helyen, valamint kemping területén, míg az élményfürdőben általában van uszoda- és gyógyfürdő-részleg is.

Megjegyzendő, hogy pl. kempingben a *lakókocsiba vagy a sátorba, illetve bungalóba megtévesztéssel vagy a jogosult tudta és beleegyezése nélkül bemenne megvalósított lopás trükkös, illetőleg besurranásos lopásnak minősül, amennyiben* pedig a behatolás érdekében dolog elleni erőszakot alkalmaz az elkövető (pl. a lakókocsi bejárati ajtaját befeszíti, vagy a sátorponyvát kivágja), *betöréses lopásról beszélünk*. Az elkövetés összes körülményeit figyelembe véve minősülhet *lopásnak, gépjárműlopásnak* vagy *jármű önkényes elvételének* (Btk. 380. §), ha a tettes az önjáró lakóautó vezető- vagy lakóterébe hatol be, akár dolog elleni erőszakkal (itt a célzatot kell vizsgálni).

Annak megállapítása érdekében, hogy a bűncselekmény fürdőhelyen történt-e vagy sem, célszerű a feljelentés adatait, a sértett, és ha ismert, a gyanúsított vallomását figyelembe venni, indokolt tovább a helyszínt megtekinteni. Kétség esetén pedig támpontul szolgálhat a települési (helyi) önkormányzat nyilvántartása, a jegyző nyilatkozata vagy a működési (üzemelési) engedély tartalma¹⁸⁷ (a szerkesztő megjegyzései).

¹⁸² Kriminálisztikai nézőpontból *bizonyítás tárgya* az, amire a bizonyítás irányul, vagyis a bizonyítandó tények köre. A Be. 163. § (1) bekezdése szerint, a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet.

¹⁸³ Btk. 370. § (1) bekezdése.

¹⁸⁴ JUHÁSZ – SZŐKE – O. NAGY – KOVALOVSKY (1978) i. m. 428. oldal.

¹⁸⁵ JUHÁSZ – SZŐKE – O. NAGY – KOVALOVSKY (1978) i. m. 642. és 1397. oldal.

¹⁸⁶ JUHÁSZ – SZŐKE – O. NAGY – KOVALOVSKY (1978) i. m. 462. és 1200. oldal.

¹⁸⁷ A fürdőhelyi lopásról részletesebben KOVÁCS (2008) i. m. 46–50. oldal.

4. Az úgynevezett *Seat-Tipping*¹⁸⁸

A *Seat-Tipping* nálunk kevésbé ismert módja az ügyeskedő tolvajlásnak. Annál gyakoribb Amerikában, hol e néven ismerik azoknak a dolgoknak ellopását, melyeket a színházban, moziban, hangversenyteremben a néző a mellette levő el nem foglalt csapószékre helyezett el. A tolvaj az ilyen szék mögötti helyre ül le, s addig mesterkedik, míg a kérdéses dolgok (többnyire női retikül, sál, kesztyű stb.) a földre csúszik, melyeket azután ügyesen magához kotor, s azokkal távozik. Ha detektív vagy másvalaki kérdőre vonja, azt feleli: a dolgokat találta, és épp most akarta leadni a pénztárnál; ha nem fogott gyanút senki: munkája sikerén örvend. Az effajta lopásnak többnyire szerelmespárok az áldozatai, kik előszeretettel választanak maguknak a széksorban oly helyet, amelyen – lévén a szomszédos szék üres – zavartalanul vélhetnek egy-egy estét eltölthetni. A cselekmény jellemzője itt is: az áldozat részéről a figyelemhiány, a tolvaj részén pedig az ügyesség.

III.

A kézügyességgel elkövetett lopások dogmatikai szempontból is különböznek az egyéb lopásoktól.

A dogmatikai eltérés abban mutatkozik, hogy míg a lopás tettese általában „*másnak birtokából vagy birlalatából*” veszi el az idegen ingó dolgot jogtalan eltulajdonítási célból (Btk.¹⁸⁹ 333. §), addig a most ismertetett lopások elkövetője *a közvetlen testi birtokból*¹⁹⁰ vonja ki azt. Egyéb lopások esetében elég, ha azoknak elkövetési tárgya – az idegen ingó dolog – a sértettnek uralmi hatalma alatt áll olyképpen, hogy e hatalomra irányuló akaratát a mindennapi életben szokásos módon gyakorolhatja; elég a sértett részéről az uralmi behatás lehetősége. Ez az uralmi behatás valamely dolog felett akkor forog fenn, ha a birtokosi akarat gyakorlását, a dolog feletti rendelkezést különösebb akadály nem gátolja. Annyi bizonyos, hogy ez az uralmi behatás lehetősége nem azonos a testi érintkezés lehetőségével, a dologhoz való közelségi viszonyon nyugvó ráhatási¹⁹¹ lehetőséggel. A lopásnál tényálladási elemként *általában* megkívánt birtokhoz tényleges hatalomhoz, uralmi behatás lehetőségéhez *nem szükséges a fizikai bírás szakadatatlansága*. Jól mondja Heil¹⁹²: ahhoz, hogy az ember magát birtokban levőnek mondhassa, „*nem kénytelen dolgain ülni, mint a tyúk a tojásain*”.

Elég tehát – s a gazdasági élet rendjének veszélyeztetése nélkül ennél több nem is követelhető – az ún. *mentális possesszió*¹⁹³ (a rómaiak szerinti „*solo animo retinere possessio*”¹⁹⁴). Birtokában vagyok a lakásomon levő bútordaraboknak, ruháknak, könyveknek stb., bár az utcán sétálok vagy akár külföldre utaztam. Birtokában van a földműves az ekéjének, melyet az éj idejére kint

¹⁸⁸ *Seat-Tipping*: ülés-billentés.

¹⁸⁹ 1878. évi V. törvénycikk – a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről (a továbbiakban: Csemegi-kódex).

¹⁹⁰ Mai kifejezéssel: közvetlen testi őrizetéből.

¹⁹¹ Mai kifejezéssel: ráhatási.

¹⁹² Heil Fausztin (1847–1920) magyar jogtudós, 1890-től ítélőtáblai bíró. Forrás: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/h-75B54/heil-fausztin-75D12/> Arcanum – Magyar életrajzi lexikon (2020. december 27.).

¹⁹³ *Mentális possesszió*: szellemi birtoklás.

¹⁹⁴ *Solo animo retinere possessio*: pusztán abból a célból, hogy azt megőrizzék.

hagy a szántóföldön, az utas a vasúti kocsi fülkéjének ülésén hagyott irománytáskájának, míg az étkezőkocsiban időzik, vagy amint előbb említettem, a fürdőző a parton elhelyezett értéktárgyainak és ruháinak, míg a vízben lubickol stb.

Aki ezt az uralmi lehetőséget megszünteti (*Enteignung*), s azt egyben magához vonja (*Zueignung*), az elköveti az elvétellel, amennyiben az eltulajdonítási célból történt (*Aneignung*) a lopást. (*Enteignung+Zueignung=Aneignung*;¹⁹⁵ vö. *Binding Lehrb.*¹⁹⁶ 264 s köv. 1.)¹⁹⁷

A kézügyességgel elkövetett lopásoknál – különösképpen a fent ismertetett első két alaknál – a fizikai possesszió: a dolognak a sértett közvetlen hatalmában létezése a jellegzetes ismérv. A dolog, melyet az ébrenlétben vagy alvó állapotban levő egyéntől a zsebtolvaj elvesz: a sértettnek zsebében, kezén levő táskájában, szóval fizikailag is nála van. S éppen mert közvetlen uralma alatt áll, az elvétel mindig a jelenlétében történik. Ez a jelenlét, az uralom gyakorlásának ez a közvetlensége biztosabb védelmi övvel veszi körül a dolgot, mint a mentális possesszió nyújtotta védelem (a kezemben, zsebemben, nálam levő dolgot, nehezebb tőlem elvenni, mint azt, melytől távol vagyok). A védettségnak ez a nagyobb foka azonban csak látszat, mert vagy *erőszakkal*, vagy *fondorlattal*, vagy *kézügyességgel* legyengíthető. Erőszak alkalmazása esetében a törvény súlyosabb bűncselekményért, rendszerint rablásért (Btk.¹⁹⁸ 344. §) büntet (de csak akkor, ha erőszak, mint közvetlenül személyt érő, ún. *vis in homine* lett kifejtve; a dolog ellen alkalmazott erőszak: *vis in re*, valamint a személyt csupán a dolgon keresztül érintő erőszak: *vis in hominem* esetében a cselekmény marad lopás, pl. élőfa kiásása, járdakő felszedése, mert az erőszak dolgot ér, vagy pl. láncocskának a sértett nyakáról leszakítása, a táskának a birtokos kezéből elragadása, mert az erőszak a személyt a dolgon keresztül éri: nem rablás, hanem lopás: állandó gyakorlat, vö. Bjt. 3. k. 276., 5. k. 118., 15. k. 183., 37. k. 93., 42. k. 307. lapokon közölt curiai ítéleteket). Ha fondorlatos az elvétel, az eset körülményeihez képest eshetőleg csalás lesz megállapítandó (I. Bn.¹⁹⁹ 50. §).

A kézügyességgel elkövetés nem vezet más, és illetőleg súlyosabb minősítéshez, legföljebb mint súlyosbító körülmény esik a mérlegbe a különben érték szerint minősülő lopás büntetésének megállapításánál.

IV.

Az előadottak szinte ösztönöznek azzal a kérdéssel foglalkozásra: mily módon lehetne a kézügyességgel elkövetett lopásokkal szemben kívánatos és

¹⁹⁵ Szabad fordításban: elvétel+elvétel=végleges birtokbavétel.

¹⁹⁶ *Binding Lehrbuch*: Binding Tankönyve (Karl Binding: *A német büntetőjog tankönyve. Különös rész*, Lipcse, 1902–1905).

¹⁹⁷ „A lopás *elkövetési magatartása* az elvétel, így a lopás lényege a jogellenes birtokváltoztatás, amelynek folytán az eddigi birtokos nincs már abban a helyzetben, hogy a dologról rendelkezessen. (...) Az elvétel *kétmozzanatú cselekmény*: az első fázisban az elkövető megszünteti a birtokos tényleges hatalmát, a másodikban a dolog az elkövető tényleges hatalmába kerül.” KARSAI (2013) i. m. 768. oldal. Vö. ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 10. A lopás, 38–45. oldal (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása, Budapest, 1933).

¹⁹⁸ Csemegi-kódex 344. §.

¹⁹⁹ Az igazságügyi kormányzat 1888-tól foglalkozott a Csemegi-kódex módosításának kérdéseivel. A kódex részbeni megváltoztatását, illetve kiegészítését az első Büntető Novella, vagyis az 1908. évi XXXVI. törvénycikk (I. BN) szolgáltatta. Forrás: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog5/ch02.html – Digitális Tankönyvtár (2020. december 29.).

szükséges védelmet a mainál hatályosabbá tenni? A védelem hatályosságának fokozása ugyanis kétségtelenül megokolt. Megokolt először annál a már említett körülménynél fogva, hogy a jognak minden oly esetben, amikor érdekeink személyes és sikeres megvédése gyenge: a rendesnél erőteljesebb eszközökkel kell segítségünkre sietni; márpedig ahhoz nem fér kétség, hogy a zsebtolvaj ügyességének a gyanútlan egyének ki vannak szolgáltatva nemcsak a fizikai védekezés erőtlensége folytán, hanem az egyébként talán meglevő, de az ismertetett esetekben mindig hiányzó vagy legalábbis lecsökkent figyelem fogatékossága okából is.

Figyelembe veendő másodsor, hogy a kézügyességüket gyümölcsöztető tolvajok, különösen a zsebmetszők feltűnően nagy számmal szaporítják az ún. lappangó kriminalitást²⁰⁰ (*criminalité latente*). A zsebtolvajoknak 25–30%-a nem kerül bíróság elé, nem már azért sem, mert a sértettek igen nagy része – a dolgát végkép elveszettnek véelve – még feljelentést sem tesz. Ám az a remény, hogy a tettes elkerüli a büntetést, a bűnözők körében erős ösztönzést vált ki hasonló bűncselekményeknek további elkövetésére. A kockázat csekély foka növeli a merészséget.

Nem tévesztendő szem elől harmadszor az a megállapított s közismert tény sem, hogy a zsebtolvajok s hasonló lopások elkövetői nem csekély számmal szerepelnek az ún. nemzetközi büntettesek osztályában. (*Lobbés* közlése szerint a berlini *Landeskriminalpolizeiamt*²⁰¹-nál nyilvántartott 3304 zsebtolvaj között csak 583 a német, a többi idegen állampolgár.) Helyről-helyre utaznak, különös gonddal szemelik ki azokat a városokat, hol rövidebb-hosszabb ideig tartó tömegösszejövetelek (világkiállítás, nagy versenyek, árumintavásár, bizonyos időre várható erős idegenforgalom alkalmi, hetekig tartó ünnepi játékok stb.) megfelelő zsákmányra nyújtanak kilátást.²⁰²

A nemzetközi zsebtolvajok körében különleges testületi szellem alakul ki: összeköttetést tartanak fenn egymás között; információk nyújtásával, a rejtve maradás biztosításával, pénzzel s hasonlókkal sietnek társaik segítségére. Arra is volt eset, hogy a külföldről jött zsebtolvajt, kit tetten érték s bíróság elé állítottak, mert nem volt elegendő pénze a védőügyvéd költségeinek fedezésére, „*kartársai*” nagystílusú rendezett gyűjtés során befolyt összeggel segítették. Az ily nemzetközi szervezetek tagadhatatlan léte s a vagyonbiztonságot fenyegető állandó veszedelme nemcsak a súlyosabb büntetések alkalmazására, hanem arra is int, hogy a védekezés szinte nemzetközi jelleget öltson magára (Berlinben eredményesen működik az ún. *Zentralstelle zur Bekämpfung reisender Taschendiebe*²⁰³).²⁰⁴

²⁰⁰ Mai szakkifejezéssel élve: *látens bűncselekmények*. A *látens bűnözés* forrásait és vizsgálati módszereit a kriminológia kutatja.

²⁰¹ *Landeskriminalpolizeiamt* (*Landeskriminalpolizei Amt*): állami bűnügyi rendőrség.

²⁰² Angyal Pál itt lényegében az utazóbűnözésről (és az utazóbűnözőkről) tesz említést.

²⁰³ *Zentralstelle zur Bekämpfung reisender Taschendiebe*: központi iroda az utazó zsebtolvajok ellen.

²⁰⁴ Szinte lehetetlen nem észrevenni a nemzetközi és a szervezett bűnözésre utalást, noha a tanulmány publikálásának idején (1942) a *bűnszervezet* mint *terminus technicus* még nem létezett. A bűnszervezettel kapcsolatosan rövidebb lárd a Btk. 459. § (1) bekezdés 1. pontját, valamint BODA József (főszerk.): *Rendészettudományi szaklexikon*, 85–86. oldal (Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019).

A büntetés fokozása s a védekezésnek célirányos kiépítése során figyelembe veendő negyedszer a hivatásszerűség, mely mint üzletszerűség²⁰⁵ nemcsak akkor volna megállapítható, ha a kézre került zsebtolvajra több ilyenű lopás bizonyul rá, hanem akkor is, ha egyetlen cselekményéért vonják felelősségre, amennyiben a tettes életvezetése, összeköttetései, a lopás elkövetésének módja s egyéb körülményei figyelembevételével arra lehet következtetni, hogy a zsebtolvajlással ismétlésre irányuló szándéktól vezettetve keresetképp vagy legalábbis mellékkeresetképp foglalkozik.²⁰⁶

Tekintettel arra, hogy a kézügyességgel elkövetett lopások tettesei s különösen a zsebtolvajok alig javíthatók, s így a közveszélyű büntettek jellegzetes vonásait hordják magukon: megfontolandó, nem kellene-e irányukban a megrogzított büntettekkel szemben alkalmazható szigorított dologházba²⁰⁷ utalás lehetőségét a társadalom védelme érdekében a mainál szélesebb keretben biztosítani.

V.

Rövid szólamokba foglalva fejtegetéseim eredményeit:

1. Kívánatos a lopásnak kézügyességgel elkövetését: a cselekményt értékre való tekintet nélkül büntetté minősítő körülmények közé sorozni.

2. Kívánatos, hogy a bírói gyakorlat már egy ilyenű lopás esetében is minél gyakrabban állapítsa meg az üzletszerűség fennforgását.

3. Kívánatos a II. Bn.²⁰⁸ vonatkozó rendelkezéseinek oly módosítása, hogy főleg a zsebtolvajok szigorított dologházba legyenek utalhatók.

4. A lappangó kriminalitás csökkentése s a nyomozás sikere érdekében kívánatos a zsebtolvajoknak egy-egy állam területén, de nemzetközi viszonylatban is nyilvánartartása.

5. Végül kívánatos a közönséget a legkülönbözőbb módokon (falragasz, rádió, film s egyéb nyilvános alkalmak felhasználásával) állandóan figyelmeztetni a kézügyességgel elkövetett lopások veszélyeire s a gondos vagyonvédelemre.

*

Az V.1–3. ponthoz: az 1962. július 1-jén hatályba lépő népköztársasági Btk. (a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény) 296. § (2) bekezdés a) pont 3. alpontja már minősített esetként szankcionálta a „lopásnak kézügyességgel elkövetését”: a hivatkozott törvényhely szerint a lopást súlyosabban büntették, ha azt zsebtolvajlás útján követték el. Minősített esetként szabályozták továbbá – egyebek mellett – másnak a bűncselekmény elhárítására képtelen állapotát

²⁰⁵ Üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik [Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontja].

²⁰⁶ Mai szakkifejezéssel élve: *életvitelszerűen bűnözik*.

²⁰⁷ *Dologház*: 1945 előtt a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására létesített intézmény, ahol visszaeső büntettek, csavargók, koldusok, közveszélyes munkakerülők határozatlan időtartamra történt elítélésük esetén, munkára szoktatás végett, meghatározott munkakörben dolgoztak <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/d-23F4B/dologhaz-24C8C/> Arcanum – A magyar nyelv értelmező szótára (2020. december 31.).

²⁰⁸ A II. Büntető Novella (BN) az 1928. évi X. tc. volt. A II. BN III. Fejezete „a megrogzított büntettek”-re tartalmazott nagyon súlyos rendelkezést. Forrás: https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Buntetojog5/ch02.html – Digitális Tankönyvtár (2020. december 29.).

kihasználva („alvó személy kárára”) elkövetett lopást, valamint a közforgalmú közlekedési vagy szállítási vállalatnak az utasok rendelkezésére álló területén vagy járművén történő elkövetést (2. és 4. alpont). Súlyosabban minősült a lopás, amennyiben azt visszaesőként, bűnszövetségben vagy csoportosan követték el [296. § (2) bekezdés d) pont 1–2. és f) pont 2. alpontja; (3) bekezdés a) pontja; (4) bekezdés b) pontja].

A népköztársasági Btk. 1979. június 30-ig volt hatályban.

A népköztársasági Btk.-t felváltó régi Btk. (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény) 316. § (2) bekezdés f) pontja vétségként rendelte büntetni a szabálysértési értékre elkövetett lopást, ha azt zsebtolvajlás útján követték el. Ugyanez vonatkozott a bűnszövetségben és az üzletszerűen történő elkövetésre [316. § (2) bekezdés a) és c) pontja], sőt, e két minősítő körülmény a további bekezdésekben az elkövetési érték szerint súlyozott deliktumok esetében eggyel magasabb büntetési tétel kiszabását tette lehetővé [316. § (4) bekezdés b) pont 1. alpontja; (5)–(7) bekezdés b) pontjai].

A régi Btk. 2013. június 30-ig volt hatályban.

A hatályos Btk. lényegében megtartotta a korábbi két büntetőkódex lopással kapcsolatos minősítési rendszerét. A lopás büntetése vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha a szabálysértési értékre elkövetett lopást bűnszövetségben [370. § (2) bekezdés ba) pontja]; üzletszerűen [(2) bekezdés bb) pontja]; illetve zsebtolvajlás útján [(2) bekezdés bd) pontja] követik el. E három minősítő körülmény, valamint a dolog elleni erőszakkal, illetve egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénzhelyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével történő elkövetés [370. § (2) bekezdés bc) és be) pontja] ugyancsak végigkíséri a lopás szankciórendszerét [370. § (3) bekezdés ba); (4)–(6) bekezdés b) pontjai].

Az „angyali álom” – a „zsebtolvajoknak egy-egy állam területén, de nemzetközi viszonylatban is nyilvántartása” (V.4. pont) – napjainkra valóra vált. A detektívek munkáját már a XIX. század utolsó két évtizedében jelentős mértékben megkönnyítette egyfajta bűnügyi nyilvántartás, amelynek létrehozása 1885-ben – számos egyéb újításhoz hasonlóan – Török János²⁰⁹ székesfővárosi rendőrfőkapitány nevéhez fűződött. A nyilvántartás alapját a korábban rendőrök által készített magánfeljegyzések képezték (pl. Kovics Károly²¹⁰ budai rendőrfőkapitány az egységes Budapest létrehozását megelőző időszakban feljegyzéseket vezetett a megrögzött bűnözőkről, a fertőzött területekről és a bűnjelekről).²¹¹

²⁰⁹ Török János [Vinga (Habsburg Birodalom), 1843. december 27. – Barlangliget (Temesvár, Osztrák-Magyar Monarchia), 1892. szeptember 4.]: jogász, Temesvár polgármestere (1876–1885) és Budapest rendőrfőkapitánya (1885-től haláláig). SZIGETVÁRI Oszkár: A fővárosi rendőrség detektívtestülete. Rendvédelmi füzetek 2017/53. szám, 90. oldal.

²¹⁰ Kovics (Kovits) Károly (1826–1885), budai rendőrfőkapitány.

²¹¹ SZIGETVÁRI Oszkár: *A magyar bűnügyi nyilvántartás kezdete*. In PARÁDI József (szerk.): Ünnepi parergák Boda József 65. születésnapja alkalmából, 171. oldal [Salutem 4. (Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2018)].

*Boda Dezső*²¹² főkapitánysága idején a bűnvádi perrendtartás²¹³ életbe léptetéséről szóló 1897. évi XXXIV. törvénycikk 26. §-a rendelkezett arról, hogy „a bűnvádi úton jogszerűen elítéltekről nyilvántartó lajstromot kell vezetni”, amelynek „módozatait az igazságügyi és a belügy ministerek rendelet útján állapítják meg”. A magyar országos bűnügyi nyilvántartás története ténylegesen (vagy hivatalosan) a magyar királyi igazságügyi és belügyminiszterek az országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában 1908. október 15-én kibocsátott 24.300/1908. I.M. számú együttes rendeletével kezdődött, amely 1909. január 1-jén lépett hatályba. Ugyanezen a napon megkezdte működését az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal, amelynek *Gábor Béla*²¹⁴ lett az első vezetője.

A bűnügyi nyilvántartási rendszerről napjainkban az irgalmatlanul hosszú című 2009. évi XLVII. törvény (Bnyt.v.)²¹⁵ rendelkezik. A törvényhez – mintegy végrehajtási rendeletként – számos jogszabály és közjogi szervezetszabályozó eszköz kapcsolódik [pl. az 1994. évi XXXIV. törvény; 419/2017. (XII. 29.) Korm. rendelet; 12/2016. (V. 4.) BM rendelet; 26/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás]. A bűnüldözést, másképpen a bűncselekmények felderítését és vizsgálatát számos elektronikus nyilvántartás és adattár segíti. Ilyenek például:

- a bűnügyi nyilvántartási rendszer (azon belül a személyazonosító adatok és fényképek nyilvántartása, valamint a bűnügyi nyilvántartások),²¹⁶
- a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartása (amelynek részét képezi a daktiloszkópiai nyilvántartás és a DNS-profil-nyilvántartás),²¹⁷
- a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer,²¹⁸
- az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás,²¹⁹

²¹² *Boda Dezső* (Vönöck, 1863. május 9. – Máriabesnyő, 1918. június 22.): 1884-ben lépett a rendőrség szolgálatába, 1906-1917 között budapesti rendőrfőkapitány. Ő állította fel az Országos Bűnügyi Nyilvántartó hivatalt és a rendőri gyermekbírósgot. <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/boda-dezso-74C5B/> Arcanum – Magyar életrajzi lexikon (2020. december 30.).

²¹³ A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bvp.).

²¹⁴ *Gábor* (Hollefreund) *Béla* (Budapest, 1873. november 28. – Pécel, 1939. január 28.): jogász, szakíró, rendőrtisztviselő. <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/g-gy-757D7/gabor-bela-757FE/> Arcanum – Magyar életrajzi lexikon (2020. december 30.).

²¹⁵ A bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvény (Bnyt.v.).

²¹⁶ Bnyt.v. 3–30/E. §.

²¹⁷ Bnyt.v. 35–66. §.

²¹⁸ 24/2011. (IX. 9.) BM utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer használatának szabályozásáról, az egységes elektronikus iratkezelés bevezetéséről és a bevezetést támogató projektszervezetek létrehozásáról; 18/2011. (IX. 23.) ORFK utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszer egységes és kötelező használatáról, jogosultsági rendjéről, az adatvédelem, valamint a rendszerfejlesztés előírásairól; 38/2018. (VI. 29.) ORFK utasítás a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszerben megvalósuló ENYÜBS adatszolgáltatásról.

²¹⁹ 12/2014. (V. 16.) ORFK utasítás.

- lakcímek és személyi adatok nyilvántartása,²²⁰
- közúti járművezetők és járműtulajdonosok nyilvántartása.²²¹

Az Angyal Pál által javasolt nyilvántartásnak manapság leginkább az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás felel meg (a továbbiakban: eModus). A 12/2014. (V. 16.) ORFK utasítás 3. pontja szerint, az eModus az utasítás 1. mellékletében meghatározott bűncselekmények (a továbbiakban: modus tárgyú bűncselekmény) vonatkozásában tartalmazza:

a) a felderítetlenül maradt bűncselekmény kriminalisztikai szempontból fontos jellemzőit;

b) a szándékos bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt kihallgatott személy adatait, személyleírását, fényképét;

c) a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 91/A. § (1) bekezdésének e) pontjában meghatározott bűncselekmények esetén a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított személyek és kapcsolataik adatait, kriminalisztikai szempontból fontos jellemzőit;

d) a szervezett bűnözésre utaló cselekményekben érintett, illetőleg a bűnözői csoportban részt vevő vagy azzal együttműködő személyek, valamint kapcsolataik adatait és kriminalisztikai szempontból fontos jellemzőit;

e) a bűncselekmény ügyszámát, a tényállás megnevezését, elévülési idejét és az ügyben eljáró szervet. A 4. pont értelmében az eModus valamennyi szándékos bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt kihallgatott, tetoválással rendelkező személy vonatkozásában tartalmazza:

a) a 3. pont b) és e) alpontjaiban meghatározott adatokat;

b) a személyleírási és fénykép adatok közül a tetoválás képét és leírását.

A „közönség legkülönbözőbb módokon (falragasz, rádió, film s egyéb nyilvános alkalmak felhasználásával) történő állandó figyelmeztetése”, valamint a „gondos vagyonvédelem” (V.5. pont), vagyis mai szóhasználattal élve a *bűnmegelőzés*, az utóbbi évtizedek *„slágertémája”*.

Az Európai Unió Tanácsa 2001. május 28-án hozott döntése értelmében *„a bűnmegelőzés minden olyan intézkedés és beavatkozás, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése, az állampolgárok biztonságérzetének minőségi javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést előidéző okok hatásának mérséklésével, vagy a sértetté válás megelőzésével”*.

A Rendőrség bűnmegelőzési feladatai jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök által meghatározottak. Az Rtv. – a rendőrségi együttműködést taglaló III. fejezete – szerint, a rendőrkapitány, a megyék (főváros) tekintetében a rendőrfőkapitány és az illetékességi területen működő önkormányzatok, a közbiztonsággal összefüggő feladatok ellátásának társadalmi segítésére és ellenőrzésére – a közbiztonság fenntartásában érintett állami szervezetek és egyesületek bevonásával – bűnmegelőzési és közbiztonsági bizottságot hozhatnak létre.²²² A büntetőeljárásról

²²⁰ A polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény; 146/1993I (X. 26.) Korm. rendelet a polgárok személyi adatainak és lakcímének nyilvántartásáról szóló 1992. évi LXVI. törvény végrehajtásáról.

²²¹ A közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvény; 53/2017. (XII. 29.) Korm. rendelet a közúti közlekedési nyilvántartás működéséről és az adatszolgáltatás rendjéről.

²²² Rtv. 10. § (1) bekezdés első mondata.

szóló – 2018. június 30-ig hatályban volt – 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) – *Intézkedés a bűnözés megelőzésére és más eljárás kezdeményezésére* alcím alatt – kimondta, hogy az ügyésznek és a nyomozó hatóságnak a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő, a büntetőeljárás során megállapított okokról és körülményekről a további bűncselekmények megelőzése végett tájékoztatási és adatszolgáltatási kötelezettsége volt.²²³ Lényegében a bűnözés megelőzésére és más eljárás kezdeményezésére történő intézkedés (más elnevezéssel: szignalizáció) a nyomozó szerv vezetője által az illetékes állami vagy önkormányzati szerv vezetőjéhez intézett nyilatkozat volt, amely a nyomozás érdekeinek sérelme nélkül tartalmazta mindazokat a büntetőeljárás során megállapított tényeket, körülményeket, amelyek a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tették, illetve elősegítették, és amelyek felszámolása vagy megszüntetése az adott szerv feladat- és hatáskörébe tartozott.²²⁴

A 2018. július 1-jétől hatályos új büntetőeljárás törvény, valamint a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet ilyen – a társadalmi bűnmegelőzéssel kapcsolatos direkt – rendelkezéseket nem tartalmaz.

A *Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013–2023) szóló 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat*, a bevezető első részt követően meghatározza a bűnmegelőzés alapelveit (második rész); felvázolja a jövőképet (harmadik rész); felülvizsgálja és értékeli a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 115/2003. (X. 28.) OGY határozatot (negyedik rész); áttekinti a bűnügyi helyzetet (ötödik rész); értékeli a 2013-as NBT (Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács) által – az ORFK bűnmegelőzési szakreferensein keresztül – közzétett kérdőíveket (hatodik rész); szól a bűnmegelőzés szereplőiről (hetedik rész); ismerteti a 2013–2015-ös intézkedési tervet (nyolcadik rész); végül a kilencedik rész a stratégiában meghatározott célokhoz rendelt intézkedések végrehajtásának ellenőrzési rendszerét ismerteti (monitoring).

A *Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2013–2023)* a hetedik részben (*Szereplők a bűnmegelőzésben*) elvi élel kimondja, hogy „a bűnmegelőzés az egész társadalom ügye. A bűnmegelőzésben az állami szervezeteken kívül önkormányzati, civil és egyházi szervezetek, a gazdaság szereplői, tágabb fókuszban a családok és maguk az állampolgárok vesznek részt.

A bűnmegelőzés területén a rendőrség vitathatatlanul fontos szerepet tölt be”, mivel „a rendőrség alapfeladatai ellátása révén hiteles, pontos képet alakít ki a bűnözés, mint társadalmi jelenség mennyiségi és minőségi jellemzőiről, összetételéről, alakulásáról, morfológiai sajátosságairól. A rendőrség mindezek mellett speciális bűnmegelőzési egységeket is működtet. A bűnmegelőzési egységek folyamatosan értékelik a lakosságot leginkább érintő bűncselekmények, szabálysértések alakulását, különös

²²³ Bővebben lásd: régi Be. 63/A. §.

²²⁴ Vessd össze a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló – 2018. június 31-ig hatályban volt – 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: Nyer.) 10/A. §-ának rendelkezéseivel.

tekintettel valamely bűncselekmény elkövetési gyakoriságának ugrás-szerű növekedésére vagy csökkenésére, illetve sorozatos elkövetésére.

Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnmegelőzési Osztálya fogja össze és szakirányítja a rendőrség bűnmegelőzési tevékenységét”.

A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia 2020–2021. évekre szóló intézkedési tervéről rendelkező 1585/2019. (X. 16.) Korm. határozat stratégiai végrehajtási tervében (1. melléklet) a következő kiemelt célkitűzéseket határozza meg:

1. Településbiztonság
2. Gyermekek- és ifjúságvédelem
3. A bűncselekmények áldozatainak segítése, az áldozattá válás megelőzése
4. Bűnisméltés megelőzése
5. Horizontális intézkedések

A kiemelt célkitűzéseket a 1585/2019. (X. 17.) Korm. határozat 2. melléklete részletezi.²²⁵

Rendőrségi berkekben hosszú évek, mondhatni évtizedek óta járja az a mondás, amely szerint „a leghatékonyabb megelőzés a felderítés”, ezen belül pedig a bűncselekmények ismeretlen elkövetői kilétének a megállapítása. Mindezek szellemében messzemenőig egyetértek azzal, miszerint „eredményes felderítés nélkül nem lehet szó hatékony megelőzésről sem”, dacára annak, hogy az EU Tanácsának már ismertetett bűnmegelőzés-definíciója nem pontosan (vagy inkább pontosan nem) erről szól.

Abban viszont kételkedem, hogy a Rendőrségnek – és a rendőri állományon belül különösen a bűnüldözőknek – „kiemelt, sőt elsődleges” feladata lenne a bűnmegelőzés. Az állításom (vagy a kételkedésem) levezethető a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (2013–2023) hetedik részéből is, miszerint a „bűnmegelőzés területén a rendőrség vitathatatlanul fontos szerepet tölt be”, de mindezekről függetlenül a stratégia kategorikusan ki mondja: „a bűnmegelőzés az egész társadalom ügye”. Ráadásul a hetedik rész a bűnmegelőzés szereplői között a Rendőrséget *in concreto* nem nevesíti, hanem csupán a civil és egyházi és egyéb szervezetek mellett, az állami és az önkormányzati szervezeteket sorolja fel.

Nem rejtem véka alá azon véleményemet, amely szerint a Rendőrségnek a bűnmegelőzésben betöltött szerepe, és ezen belül a bűnmegelőzési feladatai nem kicsit túldimenzionáltak (tudom, e nézetem sokaknak nem tetszik majd). Úgy vélem, a régi Be. szerinti bűnmegelőzési feladatok sokkal testhezállobbak és konkrétabbak voltak: a büntetőeljárás során a bűncselekmény elkövetését közvetlenül lehetővé tevő okok és körülmények megállapítása, illetve feltárása, és amennyiben szükséges, szignalizáció (rég. Be. 63/A. §). Azt gondolom, ez a megállapításom nem ellentétes az Rtv. 10. §-ában meghatározott, és az előző bekezdésekben részletezett rendőrségi bűnmegelőzési feladatokkal sem.

Hangsúlyozom: a társadalmi bűnmegelőzés kétséget kizáróan kiemelt, sőt, elsődleges feladat, csak éppen alapvetően nem a Rendőrség, és legfőképp nem a bűnügyi szolgálat dolga. Megjegyzendő, hogy a közterületen

²²⁵ DOBOS János – KOVÁCS Gyula: *Kis nyomozástan*, 38–40. oldal (Dr. Kovács Gyula [KGyul@], Budapest, 2020).

lévő rendszeres (egyenruhás) és aktív rendőri jelenlét már önmagában egyfajta prevenció, ha úgy tetszik, visszatartó erő. Talán inkább erre kellene fókuszálni...²²⁶

A '90-es évek második harmadában bűnüldözési vezető voltam egy kiemelt, budai kerületi rendőrkapitányságon. Pontosan emlékszem a fellángoló bűnmegelőzési hévre (vagy kitörő bűnmegelőzési „őrületre”), mint ahogy arra is, miszerint az összes „írástudatlan” és „aktázás ellen beoltott” beosztottam „ezerrel” bűn-megelőzni akart (a szerkesztő megjegyzései)...

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Felhasznált irodalom

- ANGYAL Pál – RÁCZ György: *A büntetés kiszabása bírói gyakorlatunkban – Az enyhítő és súlyosító körülmények rendszeres feldolgozásban* (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937)
- ANGYAL Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 10. A lopás* (Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása, Budapest, 1933)
- BECK Mihály – PESCHKA Vilmos (főszerk.): *Akadémiai Kislexikon I. kötet* (Akadémiai Kiadó és Nyomda, Budapest, 1989)
- BODA József (főszerk.): *Rendészettudományi szaklexikon* (Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2019)
- DOBOS János – KOVÁCS Gyula: *Kis nyomozástan* (Dr. Kovács Gyula [KGyul@], Budapest, 2020)
- ENDRŐDY Géza – KOVÁCS Gyula: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve* (Dr. Kovács Gyula [KGyul@] Budapest, 2018)
- JUHÁSZ – SZŐKE – O. NAGY – KOVALOVSKY: *Magyar értelmező kéziszótár* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978).
- KARSAI Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz* (Complex Kiadó, Budapest, 2013)
- KOVÁCS Gyula: *A lopás nyomozása*. In LAKATOS János (szerk.): *Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok* (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2008.)
- KOVÁCS Gyula: *A poggyászlopás nyomozása*. Magyar Bűnüldöző 2010/1. szám
- SZIGETVÁRI Oszkár: *A fővárosi rendőrség detektívtestülete*. Rendvédelmi füzetek 2017/53. szám
- SZIGETVÁRI Oszkár: *A magyar bűnügyi nyilvántartás kezdete*. In PARÁDI József (szerk.): *Ünnepi parergák Boda József 65. születésnapja alkalmából*. Salutem 4. (Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2018)

2. Internetes hivatkozások

- <https://go.ogyk.hu/ogy01-000313689> – Magyar Rendőr 1942. évi 5. szám – Országgyűlési Könyvtár (2020. december 22.)
- <https://hu.wikipedia.org/> Wikipédia – *A szabad enciklopédia* (2020. december 22.)

²²⁶ DOBOS – KOVÁCS (2020) i. m. 41. oldal.

- https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_548_Bun-tetojog5/ch02.html – Digitális Tankönyvtár (2020. december 29.)
- <https://translate.google.hu/?hl=hu&tab=TT> – Google Fordító (2020. december 23.)
- <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/1/id/980H0046.BK/ts/20200215/> Jogtár® – Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest (2020. december 30.)
- <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/h-75B54/heil-fausztin-75D12/> Arcanum – *Magyar életrajzi lexikon* (2020. december 27.)
- <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/boda-dezso-74C5B/> Arcanum – *Magyar életrajzi lexikon* (2020. december 30.)
- <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/g-gy-757D7/gabor-bela-757FE/> Arcanum – *Magyar életrajzi lexikon* (2020. december 30.)
- <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/d-23F4B/dologhaz-24C8C/> Arcanum – *A magyar nyelv értelmező szótára* (2020. december 31.)